

ESCHIL (AISKYLOS)

Tragediile lui Eschil se desfășoară pe trei planuri sau sub trei aspecte: 1) Planul material uman, constituind subiectul de fapt al dramei; 2) Din interferența acestui plan uman cu cel divin rezultă interpretarea adâncă pe care poetul tragic o dă suferințelor și nenorocirilor de care sînt loviți eroii săi. 3) Adesea în dezvoltarea dramei sale intervine un conflict între orînduirea nouă a lucrurilor, instituită și garantată de Zeus, și orînduirea unor divinități mai vechi decăzute, dar care totuși au și ele o vorbă de spus în rînduiala cea nouă, deși pînă la urma ele sînt reduse la tăcere. Cu această ocazie se pun probleme juridice interesante², care aruncă o lumină vie asupra evoluției sociale a cetățitor grecești. Acest ultim aspect nu este peste tot egal de tare marcat.

Tragediile antice erau aranjate în trilogii, care erau urmate de o a patra piesă: o dramă satirică. Din cele șapte piese ce ni s-au păstrat de la Eschil, trei aparțin unei singure trilogii: *Orestia*. Acestea sînt: *Agamemnon*, *Choeforele* și *Eumenidele*. Celelalte patru sînt piese izolate aparținînd la diverse trilogii: *Hiketidele*³ și *Prometeu înlănțuit* sînt primele bucăți ale trilogiilor din care făceau parte; *Cei șapte contra Tebei* este ultima piesă a unei trilogii, iar *Perșii* aparțineau unei trilogii cu piese izolate, fără legătură de subiect întreolaltă. Deci, în afară de tragediile aparținînd *Orestiei* și de *Perșii*, la celelalte piese

² Vocabularul juridic al lui Eschil este foarte bogat. Aici nu ne putem ocupa de el, căci ar fi să mergem prea departe. Vezi între altele *Hiketidele*, vv. 390 sq., 397 sqq., 605 sqq., 726, 917 sqq., 935 sqq. etc. Dar vezi mai ales terminologia juridică din *Eumenidele*, *passim*, de care ne vom ocupa mai tîrziu.

³ Ca și pentru *Choeforele*, preferăm să păstrăm titlul grec *Hiketidele* în locul traducerii românești *Rugătoarele*, care nu spune nimic.

este mai anevoios de degajat conflictul pe cele trei planuri expuse mai sus, deoarece trilogiile sînt reprezentate prin cîte o singură tragedie păstrată.

În *HIKETIDELE (HIKETIDES)*, cele cincizeci de fiice ale lui Danaos fug urmărite de cei cincizeci de fii ai lui Egiptos, care vor să le ia cu forța în căsătorie și ajung cu toții de pe malurile Nilului în Grecia, la Argos. Ceea ce însă îi mîină pe fiii lui Egiptos nu este dragostea și nici dorința firească de a avea o progenitură, ci rapacitatea. Căci ei vor ca prin aceste căsătorii să stingă orice pretenție a ramurii lui Danaos, fratele lui Egiptos – ambii strănepoți ai lui Zeus și Io⁴ – la stăpînirea asupra Egiptului. Aceasta este prima încălcare, prima trufie nesăbuită care depășește măsura (*hybris*). La Danaide însă, repulsia nu merge numai față de această impunere cu forța a unei căsătorii cu verii lor, ci se traduce printr-o repulsie față de bărbat în general și de îmbrățișarea lui (vezi vv. 9, 141-143 = 151-153, 331, 392 sqq., 804 sq.): Aceasta este a doua vină, a doua trufie vinovată, din dramă. Ele invocă, alături de străbunul lor Zeus, pe zeița fecioară Artemis, rugînd-o să le păzească de îmbrățișarea detestată a unui bărbat (vv. 1031 sqq.). În schimb, servitoarele lor le dau sfaturi sănătoase, explicîndu-le rostul firesc al vieții pentru femeie și rugîndu-le să nu disprețuiască darurile Aphroditei (vv. 1035 sqq.).

Acțiunea din celelalte două piese ale trilogiei se poate reconstitui, după Apolodoros (*Bibl.*, II, 5 sqq.) și Pindar (*Pit.*, IX, vv. 112 sqq.)⁵, cam în felul următor:

Sfătuite de tatăl lor, fiicele lui Danaos se prefac că acceptă căsătoria cu verii lor, însă în noaptea nunții eleucid pe soții lor, afară de Hipermnestra, care cedează dorinței de a fi mamă⁶ și nu-și ucide soțul.⁷ Iată deci vina capitală a Danaidelor:

Ele au ignorat marea lege a firii care cere ca femeia să devină mamă. De aceea ele sînt pedepsite de Zeus. Pe Hipermnestra, care a rămas umană, devine strămoașa unei familii ilustre din care se trage Heracles, celelalte

⁴ Fiicele lui Danaos și fiii lui Egiptos sînt a cincea generație de la Epaphos, fiul lui Zeus și Io (vezi Eschil, *Prometeu înlănțuit*, v. 853).

⁵ Vezi și Eschil, *Prometeu înlănțuit*, vv. 862-869.

⁶ Vv. 865 sqq.

⁷ Și Amimone, care, îndrăgită de Poseidon, avea să-l nască pe Nauplios, eroul călător prin excelență, „navigador emarcabil” (Pierre Grimal, *Dictionar de mitologie greacă și romană*, tr. rom, Saeculum I.O., 2003, s.v., n. ed.).

patruzeci și opt de fiice ale lui Danaos sînt date de soție, fără discernămînt, la patruzeci și opt de bărbați care le cîștigă la curse, în ordinea de înțîietate, și dau naștere la familii obscure.⁸

O spunere ce nu pare marcată ar putea exista între Zeus, reprezentantul fecundității procreatoare în fire, și Artemis, apărătoarea virginității.

În drama lui Eschil, momentul principal este interferența acțiunii umane cu planul divin, care îi dă înțelesul. Aici rolul de căpetenie îl joacă noțiunea de *hybris*, care înseamnă, după traducerea dată de noi mai sus, „trufia nesăbuită care depășește măsura”. Termenul grec însă, ca și în atîtea alte cazuri în limba elenă, nu se mărginește să exprime numai o atitudine sufletească. *Hybris* cuprinde în același timp și actul săvîrșit sub imboldul sentimentului de trufie fără margini. Deci, am putea spune mai exact că *hybris* este fapta nedreaptă săvîrșită sub imperiul unei trufii nesăbuite care depășește măsura dreaptă. *Hybris* mai e aroganța, pierderea de echilibru provocată la om de succesele pe care le are, zburdălnicia care îl face să i se urască cu binele. Acționînd sub acest impuls, omul devine făuritorul nenorocirii sale. Tantalos, avînd pe zei la masa sa, va găsi de cuviință să servească acestora, pentru a le încerca atotștiința, o mîncare făcută din carnea propriului său fiu Pelops, dintr-un sentiment gratuit de aroganță, el care obținuse cea mai mare onoare și fericire ce putea visa un muritor, aceea de a avea ca oaspeți pe zei. Termenul românesc redă foarte bine situația: lui Tantalos i s-a urît cu binele. Devenit arogant peste măsură, el își făurește cu propria sa mîna nenorocirea.

În conflictele care se produc între oameni, mînați de acea blestemată *hybris*, muritorii vor reacționa în mod exagerat, și la o nedreptate ce li s-a făcut ei vor răspunde cu alta și mai mare, astfel încît dreptatea se va muta dintr-o tabără în alta, pentru a fi călcată iarăși în picioare, în momentul următor, de partea unde se mutase. Exemple vom găsi în piesele lui Eschil pe care le vom discuta în cele ce urmează. Astfel, omul devine făuritorul propriei sale nenorociri și, pentru a ne exprima ca Platon, divinitatea e scoasă din cauză. Ba mai mult încă, divinitatea este aceea care pedepsește fără greș pe omul care s-a lăsat pradă trufiei fără măsură și a acționat sub imboldul ei. Sînt oameni care în toată graba aleargă înspre nenorocire. Acestora divinitatea le

⁸ Vezi Pindar, Pit., IX, vv. 112 sqq.

dă o mîna de ajutor spre a le grăbi pierzania (vezi *Perșii*, v. 742). Și în *Hiketidele* am constatat o dublă *hybris*: cea a fiilor lui Egiptos și cea a Danaidelor și pedepsirea atît a unora cît și a celorlalte.

În tragedia *CEI ȘAPTE CONTRA TEBEI*, cele spuse mai sus despre *hybris* se reliefează din plin. Această piesă e ultima din trilogia căreia îi aparține, astfel încît trebuie reconstituită acțiunea din cele două tragedii care o precedau cu ajutorul aluziilor care se fac în cea de a treia.

Regele Laios din Teba d'Orestes să aibă neapărat un copil. De trei ori cere aceasta de la Apollon din Delfi, de trei ori zeul refuză acest lucru (*Cei șapte contra Tebei*, vv. 745 sqq.), spunîndu-i că Laios nu poate salva patria decît murind fără progeneritură. Acesta nu renunță la dorința sa, și atunci Apollon i-o satisface, însă sub pedeapsa că Laios va muri ucis de fiul său. Acum se sperie regele și dă copilul unui servitor ca să-l ucidă. Dublă nestăpînire de sine criminală (*hybris*): copilul obținut cu toată amenințarea că va produce pieirea patriei și hotărîrea de a-și ucide copilul. Acesta însă scapă, și cînd se face mare ucide pe un drum, cu ocazia unei certe, pe tatăl său, fără să-l cunoască. Aici se învederează firea violentă a lui Oedip (Oidipous), care putea foarte bine să nu-l ucidă pe bătrînul necunoscut numai pentru o ceartă și jignire. Apoi el se căsătorește cu mama sa fără să știe și are copii de la ea. Cînd află de fărădelegea pe care a comis-o fără să vrea și fără să știe, Iocaste se spînzură, iar Oedip își scoate ochii. Aruncat într-un colț de palat, el este disprețuit de fiii săi care nu-i dau onorurile cuvenite unui rege. Oedip, înfuriat, îi blestemă urîndu-le ca să-și împartă moștenirea cu sabia (vv. 785 sqq.).⁹ Și în acest gest el se arată de o violență nestăpînită, care merge pînă la nebunie. Imprecațiile lui nu fac decît să se realizeze. Polinikes, care fusese izgonit din Teba de fratele său Eteocles, se întoarce din Argos cu o armată comandată de șefi aroganți ce sfidează divinitățile și vrea să pună mîna pe domnie în Teba, chiar cu riscul de a distruge cetatea prin război.

Aici începe acțiunea tragediei *Cei șapte contra Tebei*. Cei doi frați se înfruntă unul pe altul în fața porții a șaptea a Tebei și cad ambii răpuși, unul de mîna celuilalt.

⁹ *sidaronomôi dia cheri*, zice textul. Cu privire la fier, vezi observațiile judicioase ale lui T.G. Tucker, introducerea la ediția tragediei, Cambridge, 1908, p. XXIX, nota 1.

Toată acțiunea piesei este dominată de blestemul criminal al lui Oedip aruncat asupra fiilor lui și constituie pentru aceștia o fatalitate, o fascinație care îi duce la pierzanie fără a putea să i se sustragă (vezi vv. 70, 653-655, 695-697, 708, 723-725, 800-802, 832 sqq., 886 sq. etc.).

Astfel dispare neamul urât de Apollon al lui Laios. Pe Polinikes nu-l cunoaștem direct din tragedia noastră. Doar faptul că a luat armele și lucrează la ruina patriei sale, numai pentru a-și satisface ambiția și a-și atinge scopul, îl caracterizează ca pe un individ fără scrupule. Dar nici nobilul Eteocles, cu toată frumusețea caracterului său, nu e în stare să se sustragă acțiunii nefaste a imprecățiilor tatălui său.

Iată deci oscilațiile acelei *hybris* care mîină acțiunea trilogiei spre deznodămîntul fatal: dispariția neamului lui Laios. Acesta pune să-l ucidă pe fiul său, a cărui naștere a dorit-o așa de mult, pentru a nu fi omorît de dînsul. Oedip ucide la o încrucișare de drumuri, în urma unei gîlcevi, pe un bătrîn necunoscut lui, care nu era altul decît Laios, tatăl său. Se căsătorește fără să știe cu mama sa și are copii de la ea. Cînd află totul, își ia lumina ochilor. Disprețuit de fiii săi, el îi blestemă ca să-i împartă moștenirea prin sabie. Cei doi frați se omoară unul pe altul în luptă. Iată un șir întreg de acte rezultate dintr-o violență pătimasă care atrage automat pedeapsa zeilor.

Un conflict între divinități nu avem în această piesă. Dimpotrivă, divinitățile străvechi, Eriniile lui Oedip, Rătăcirea mintală (*atê*) și Blestemul (*ara*) lucrează și dau tot concursul lui Apollon, pentru ca acesta să nimicească sămînța lui Laios.

Tragedia *PROMETEU ÎNLĂNȚUIT*, prima din trilogia din care făcea parte, are ca personaje numai divinități, iar autorul anonim al *Vieții lui Eschil* (§17) ne spune că toate trei piesele acestei trilogii aveau ca actori numai zei. Astfel, planul uman de care am vorbit cade de la sine în considerarea acestei opere. Acțiunea se plasează direct pe planul al treilea¹⁰, al unui conflict între

¹⁰ Am vorbit mai sus de trei planuri pe care se desfășoară acțiunea tragediilor eschileene. În fond, numai pentru planul uman avem un plan propriu-zis. În celelalte două avem de-a face: a) cu o acțiune reciprocă între lumea umană și cea divină și b) cu o acțiune și o reacțiune între ordinea divină nouă, actuală a lui Zeus și ordinea veche a unor divinități decăzute din rang. În lipsa unui cuvînt adecvat pentru a exprima această situație, am vorbit și în aceste două cazuri tot de plan. Dacă expresia este sîngace, în schimb credem că ideea pe care vrem s-o redăm e absolut clară.

Zeus, stăpînul recent al lumii, și Prometeu, un titan, o divinitate aparținînd ordinii vechi răsturnate a lui Cronos.

Prometeu (Prometheus), un titan din jurul lui Cronos, care a ajutat pe Zeus ca să dobîndească stăpînirea absolută în lume, a furat focul din cer (vv. 82 sq., 109 sq. etc.) și l-a dat oamenilor, învățîndu-i toate artele folositoare (vv. 110 sq., 442-506), devenind binefăcătorul omenirii. Prin aceasta el a zădărnicit planurile lui Zeus, care voia să distrugă omenirea pentru a pune în loc alta mai bună (vv. 231 sqq.). De aceea titanul este pedepsit și ferecat pe o stîncă în pustietățile Nordului. Însă Prometeu este în stăpînirea unei mari taine, pe care a aflat-o de la mama sa, Gaia¹¹ sau Themis, „făptură unică sub denumiri multiple” zice poetul (vv. 209 sq.). Atît Zeus, cît și Poseidon, peșesc pe frumoasa zeiță Thetis. Dar copilul ei, născut dintr-o asemenea împreunare, va fi mai puternic decît tatăl său, pe care îl va răsturna și va lua în mîna sa stăpînirea lumii. Cu ajutorul acestui secret speră Prometeu să se răzbune pe dușmanul său Zeus.

După o scenă cu rătăcitoarea Io, iubită de Zeus, care este izgonită din loc în loc de gelozia Herei (gelozie adevărată de femeie cu toate consecințele ei, vv. 600 sqq.), vine Hermes, trimisul lui Zeus, spre a cere de la Prometeu dezvăluirea secretului pe care acesta se tot laudă că îl cunoaște. Cum titanul refuză să-l spună, stîncă pe care se află ferecat e lovită de fulgerul lui Zeus și se prăbușește, acoperind corpul nemuritor al lui Prometeu. Aici se termină tragedia care ni s-a păstrat.

În piesa următoare, *Prometeu descătușat*, pe care n-o mai avem, dar al cărei subiect se poate deduce din aluziile conținute în tragedia anterioară de care ne-am ocupat, se reprezentau cam următoarele:

¹¹ După *Teogonia* lui Hesiod, Prometeu este fiul titanului Iapetos și al oceanidei Climene, iar Iapetos e fiul lui Uranos și al Gaiei (vv. 507 sqq. și 134). După Perrotta, această identitate dintre Gaia și Themis n-ar fi eschileană. De altfel, savantul italian, ca și alții înainte și după dînsul, consideră tragedia *Prometeu înlănțuit* ca nefiind a lui Eschil. Dar compară fragmente niciodată contestate, ca No. 52, ed. H.J. Mette (*Suppl. Aeschyl.* = Kl. Texte, No. 169, Berlin, 1939). „*Prometeu înlănțuit* (demotes) ridică multe probleme. Mai mulți autori, Gereke, Niedzballa, Parzig manifestaeră îndoieli asupra autenticității oprei, iar Schmidt a susținut cu tărie că e scrisă de un autor posterior impregnat de maniera maestrului și că poate fi datată între 458-445. Împotriva acestei teze s-au ridicat mai mulți autori, în special G. Méautis și G. Thomson.” (Guy Rachet, *Tragedia greacă*, tr. rom., Univers, 1980; n. ed.)

După ce a stat îndelung timp sub dărîmăturile stîncii, Prometeu se află iarăși ferecat pe un pisc înalt, unde la fiecare două zile un vultur vine să-i mănînce ficatul care între timp se reface la loc.¹² Aceste suferințe noi sînt vestite de Hermes în *Prometeu înlănțuit*, vv. 1014-1025. Titanul mai știe că nu va fi eliberat de aceste suferințe decît de un descendent din Io și Zeus, anume de Heracles, care va ucide vulturul (*Prometeu înlănțuit*, vv. 871-873), și această liberare pare a avea loc nu fără consimțămîntul lui Zeus. După uciderea vulturului, Prometeu dezvăluie secretul cu privire la fiul zeiței Thetis, care va fi mai puternic decît tatăl său și îl va răsturna din domnie, iar Zeus îl liberează pe titan, după ce un zeu, Chiron, rănit și condamnat la un chin etern, va fi acceptat să meargă în Hades, ca răscumpărare a lui Prometeu, renunțînd la nemurirea sa (*Prometeu înlănțuit*, vv. 1026-1029).

Subiectul celei de a treia piese a trilogiei: *Prometeu, purtătorul de foc*, e mai greu de dedus. De altfel, acțiunea dramatică e închisă prin descătușarea titanului, care a avut loc în tragedia anterioară. Probabil că în ultima piesă a trilogiei se trata despre rolul pe care Zeus îl dă titanului reconciliat în noua orînduire a lumii.

Prometeu este tipul aroganței lipsite de orice simț de măsură (*hybris*). Însă această violență nestăpînită este fără corespondent pe partea cealaltă, la Zeus. Astfel, nu poate fi vorba de mutarea dreptății dintr-o parte în alta, ca la dramele cu personaje umane. Prometeu este o divinitate foarte iubită de atenieni. El beneficia de un cult în Athena și era patronul olarilor, a căror industrie aducea multă bogăție cetății zeiței Pallas Athena.

Noi nu cunoaștem pe Zeus din această trilogie eschileană decît prin adversarul neînduplecat, care îi aruncă tot felul de acuzații și îi aduce critici, în *Prometeu înlănțuit*, prezentîndu-l ca pe un tiran parvenit și fără scrupule. S-a spus că dacă am fi cunoscut și celelalte piese ale trilogiei, figura lui Zeus ar fi apărut mult mai simpatcă și măgulitoare pentru el. Fără să negăm

¹² Ficatul, la popoarele primitive, este sediul sufletului. Deși această concepție este absentă la greci, totuși pare a fi aici o rămășiță a unor vechi credințe. Prometeu e atins în partea cea mai prețioasă din corpul său. Vezi un asemenea reziduu al vechii credințe la Homer, *Iliada*, XXIV, v. 212 sq. Pentru rinichi, cu aceeași idee, vezi *Iliada*, XXI, vv. 126 sq. 203 sq. Cu privire la ficat, mai vezi Eschil, *Agamemnon*, vv. 432, 792. – *Choeforele*, v. 272. – *Eumenidele*, vv. 135, 158 (*lobos*). – Sofocle, *Ajax*, v. 938. – Euripide, *Hippolitos*, v. 1070.

acest lucru, trebuie să remarcăm că figura lui Prometeu nu este chiar așa de favorabilă pentru sine, chiar și în prima tragedie pe care o avem, precum s-ar putea crede aceasta la prima vedere. Eschil a prezentat personajul tiranului cu toată fidelitatea, în conformitate cu caracterul pe care a vrut să i-l dea. Prometeu este un revoltat al ordinii stabilite. Însă să nu ni-l închipuim ca pe un erou de tipul ibsenian, în genul lui *Brand* sau *Inamicul poporului*. Titanul antic, în piesa lui Eschil, are multe deficiențe care-l prezintă într-o lumină nu cu totul favorabilă. El este un răzvrătit obsedat de ceea ce crede el că e o nedreptate pe care i-a făcut-o Zeus; un personaj care suferă de mania persecuției, și aceasta nu este niciodată o bună sfătuitoare. Vederi largi nu are. Obsedat de ideea sa de binefăcător al omenirii, el intervine în planurile mari, cu orizonturi mult mai largi, ale stăpînului oamenilor și zeilor, pe care nu le înțelege și le încurcă prin mărginirea sa. Astfel, pedeapsa pe care o capătă nu e chiar așa de nemeritată, după cum își închipuie el: trebuie să spunem acestea în mod franc, deși e vorba de un binefăcător al omenirii. Pe deasupra mai e și un lăudăros care micșorează valoarea binefacerilor sale prin complezența cu care le expune (vv. 442-506) și exagerarea care culminează în ultimul vers (505 sq.): „Într-un cuvînt care rezumă totul, află că toate artele folositoare ale oamenilor vin de la Prometeu”.

Am văzut gelozia Herei față de Io, în *Prometeu înlănțuit*, vv. 600 sqq. Prometeu se mai referă, în vv. 910-912, la imprecția (ara) părintelui Cronos, pe care acesta a lansat-o împotriva lui Zeus cînd a fost răsturnat de pe tronul său, însă care rămîne fără efect. Cu totul altfel se prezintă cazul blestemului lui Oedip aruncat asupra fiilor lui, ale cărui urmări tragice le-am văzut în *Cei șapte contra Tebei*.

În concluzie, conflictul între orînduirea nouă instaurată de Zeus și veleitățile lui Prometeu ca reprezentant al guvernării arhaice decăzute, dar nu complet lichidate, se soldează cu triumful cîrmuirii în spirit larg al noului stăpîn al Olimpului, și aceasta nu numai pe baza forței lui nemărginite, ci și pentru că e mai valoroasă și mai bună.

Tragedia *PERȘII* constituie un tot pentru sine, nefiind legată de celelalte piese ale trilogiei din care făcea parte. Acțiunea se petrece la Suza, la curtea regelui Xerxes. Bătrîna regină mamă, văduva lui Darius, și corul format din sfetnicii fideli sînt plini de bănuieli lugubre cu privire la soarta armatelor persane care au plecat sub comanda regelui Xerxes pentru a supune Grecia.

Toată piesa este o preamărire a victoriei navale de la Salamina (480 î.Hr.). Eschil, cu mult tact, exaltă sentimentul național elen, prezentând doliul curții de la Suza la aflarea veștii dezastrului pe care l-au suferit armatele și flota persană. Întîi vestește înfrîngerea un sol, iar mai tîrziu apare și Xerxes, zdrobit de mărimea catastrofei care a pus sfîrșit planurilor sale de cucerire.

Pe noi ne interesează interpretarea pe care o dă Eschil nenorocirii care a lovit pe Xerxes și pe perșii lui. Și aici motivul e orgoliul fără margini care l-a făcut pe Xerxes să-și încredințeze forțele sale navelor fragile. Regele perșilor a depășit măsura. Armata persană era destinată să stăpînească Asia și să răstoarne cetățile de pe uscat (vv. 102 sqq.). A trece peste limitele fixate de providență, a încredința toată puterea armată corăbiilor, iată o întreprindere care trebuia, prin dimensiunile ei ambițioase, să aducă catastrofa. „Navele i-au adus, navele i-au nimicit”, zice corul lamentîndu-se (vv. 561 sq., 906, 1037; *ataisi pontiaisin*). Dar Xerxes a făcut mai mult încă: a vrut să pună în cătușe valurile Bosforului, reducînd astfel la sclavie Helespontul cel sacru. Un simplu muritor, a crezut, fiind rău sfătuit, că poate subjuga pe Poseidon (vv. 745-750). „Astfel, trufia fără margini (*hybris*), trecînd în floare, dă la recoltă spicul pierzării.” (*atê*, vv. 821 sq.)

În modul acesta s-a dus Xerxes la pieire, cu toată armata lui. Căci „zeul ajută celui ce singur își grăbește nimicirea” (v. 742). Pămîntul însuși devine aliatul grecilor (v. 792) și nimicește prin foamete armatele peste măsură de numeroase (v. 794).

Și întrucît este vorba de barbari care își exprimă convingerile, Eschil le atribuie și credința în gelozia zeilor. Nenorocirea a început, zice solul, de la o divinitate fatală, și rea (vv. 353 sq.). Xerxes s-a lăsat convins de sfatul dat de Temistocles, atacînd flota elenă în strîmtoarea de la Salamina, nedîndu-și seama nici de înșelăciunea greului, nici de gelozia zeilor (*theôn phthonos*, vv. 361).¹³

Ca și la *Cei șapte contra Tebei*, nu găsim nici în *Perșii* nici un conflict între cele două planuri de zei. Sfîrșitul tragic al armatelor lui Xerxes este provocat cu acordul tuturor divinităților. Eschil nu pare a avea nici o cunoștință despre religia persană, sau cel puțin nu lasă, să se întrevadă nimic în tragedia sa.

¹³ Cf. și fr. 85 și 91 în *Supplementum Aeschyleum*, ed. H.L. Mette (Kleine Texte, 169, Berlin, 1939).

CUPRINS

Notă asupra ediției.....	7
Prefață.....	9
Introducere.....	11
Eschil.....	17
Sofocle.....	45
Euripide.....	81
Judecata asupra celor trei mari tragici greci în <i>Broaștele</i> lui Aristofan.....	211
Addenda 1. Gelozia zeilor la vechii greci.....	219
Addenda 2. Aram M. Frenkian, <i>Titluri și lucrări</i>	233
Postfață de Gh. Vlăduțescu.....	237